

DARIUS IVOŠKA

Lietuvių kalbos institutas
ddarius.ivoska@yahoo.de

Dėl baltiškų tikrinių vardų empirinės medžiagos

Pranešime bus pateikiami baltų vardyno faktai iš Ordino folianto 105 (OF 105) rankraščio pergamentų. OF 105 yra vienas svarbiausių prūsiškų tikrinių vardų šaltinių, kuriame gausu baltiškų asmenvardžių ir vietovardžių. 1925 metais Reinholdas Trautmannas pastebėjo, kad kalbamasis foliantas yra labai svarbus, bet jo pergamentus itin sudėtinga perskaityti. Veikiausiai dėl tos priežasties daugelis juose minimų prūsiškų toponimų nepateko į Jurgio Gerulio akiratį.

Studijuojant šį foliantą Berlyno Slaptajame valstybiniame archyve „Prūsų kultūros paveldas“ pavyko rasti kitų tyrėjų neužfiksuotų jau žinomų onimų variantų, tikrinių vardų, kurių didžioji dalis yra neabejotinai baltiški. Kitus dar reikia nuodugnai tirti.

1352 metų gegužės 4 dienos dokumente, panaikinančiame Torūnės Vokiečių ordino magistratui priklausančiam kaimui *Pippingisse* prievolę misijoms į Lietuvą ir su tuo susijusius mokesčius, minimas oikonimas *Pippingisse* 1352 *Eximimus villam Pippingisse pertinentem ad hospitale in Thorun a faciendis Reysis Lytthowiensibus...* (OF 105 236v), o PUB V 27 minimi ir variantai *Popingisehe* ir *Pipingsee*, kurie pateikti išsamiausiame lenkų vietovardžių žodyno „Nazwy miejscowe Polski“ VIII tome 457–458 psl. vietovardžio *Pigza* Torūnės srityje Lubiankos seniūnijoje apraše. Kitame dokumente, kuriame minimas Pagudės kilmingas prūsas *Pipinus* irežero vardas *lacus Pipini*, bene anksčiausiai užfiksuoti prūsiški tikriniai vardai: 1231 *Tercium castrum habuit quidam nobilis Prutenus, sed Christianus multum infestus Pipinus nomine in quodam lacu, qui hodierna die dicitur lacus Pipini* (SRP V596). Prie *lacus Pipini* esanti gyvenamoji vietovė vėliau vokiečių buvo pavadinta *Pipingese*, *Poppingsehe*, paliekant pr. asmenvardį *Pipinus* ir jo kilmininko formą *Pipini* ir išvertus lot. *lacus* ‘ežeras’ į vokiečių kalbos *See* ‘ežeras’. Hibridinių toponimų nėra aptaręs Jurgis Gerulis. Į juos dėmesį atkreipė serijos „Hydronymia Europaea“ (1985–2005) autoriai.

Dar vienas įdomus atvejis užfiksuotas 1357 metais birželio 7 dieną Marienburge surašytame dokumente, kuriuo prūsams broliams *Nikel* ir *Stanike* suteikiamas Kartūzų srityje, *Dirsow* (vėliau vok. *Dirschau*, lenk. *Tczew*, liet. *Tčėvas*) seniūnijoje prie *Potollen* 30 ūbų (apie 8 ha) žemės sklypas ir jame esančio *Pyrtscho* ežero dalis. 1357 ...*drisik huben gelegen zu potollen binne den greniczen... teil des sees pyrtscho genant...* (OF 105 236v; PUB V 306–307). Šalia *Pyrtscho* vardo pateikiamas ir kitas šio ežero vardas *Patull-See*. Gerulis užfiksavo tik oikonimą 1351/82 *Potollen* (OF 105 5r) Vėluvos apskrityje Dumnavos apylinkėje. Šį oikonimą nagrinėjo ir Grasilda Blažienė (2000: 114).

1437/38 Kartūzų srityje *Dirsow* seniūnijoje gyventojams skirstant pareigas minimi toponimai *Patule*, *Patull* ir *Pyrzaw* (OF 131 295). Pastarąjį aptarė prieštaringai vertinamas Kartūzų pastorius Wilhelmas Reinholdas Braueris knygoje „Baltisch-Preussische Siedlungen westlich der Weichsel“ 23 psl. nuroydamas tik 1432 metais Ordino foliante minimą toponimą *Potulen*. Trautmannas (75 psl.) užrašė asmenvardį 1397 *Patulle*.

Įdomu, kad paminėtieji asmenvardžiai ir vietovardžiai yra minimi į vakarus nuo Vyslos. Prūsų gyvenviečių ten būta, nes upė nėra tas faktorius, kuriuo remiantis, galima įrodyti, jog kitame jos krante gyventa tik vienos tautos žmonių.